

Migrační příležitosti aneb několik poznámek k problému propouštění zahraničních pracovníků

Martin Rozumek

Abstrakt:

Komentář upozorňuje na to, že současná tristní situace několika tisíc propuštěných agenturních zaměstnanců ze třetích zemí není způsobena pouze ekonomickou krizí, ale je zároveň i důsledkem české migrační politiky. Autor poukazuje na nejkritičtější místa současné migrační politiky, nabízí způsob, jak je řešit, a poukazuje na nutnost její reformy.

***

Ekonomická krize, skloňovaná ve všech pádech, tvrdě dopadá také na stále početnější skupinu cizinců v České republice. Poslední léta výrazného růstu HDP vyžadovala každoroční přísun desetitísiců cizinců, takže například jen v roce 2007 přibylo více než 70 tisíc cizinců s povoleným pobytem na území ČR. Nyní, v době propouštění a obecné nejistoty, se cizinci přestávají hodit a stát se samozřejmě zabývá tím, jak současnou složitou migrační situaci řešit. Ministerstvo vnitra ČR připravilo k vydání materiál s názvem *Zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize* a snaží se adekvátním způsobem na nastalou situaci reagovat. Noviny se mezitím plní zprávami o propouštění cizinců, jejich zoufalé situaci, objevují se první sebevraždy ve vietnamské a mongolské komunitě, zřizování provizorního bydlení, sbírky na zakoupení potravin a šatstva pro postižené cizince, nevládní organizace se snaží propuštěným cizincům pomáhat materiálně, radami i vyhledáváním nového zaměstnání.

Ministerstvo vnitra připravuje rozsáhlý program, jehož podstatou je nabídka návratu za zvýhodněných podmínek včetně finančního příspěvku a celá řada doprovodných opatření praktické i legislativní povahy. Mezi tato opatření patří zpřísnění udělování víz nad 90 dnů za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě, a to především důsledným prověřováním naplnění účelu tohoto pobytu při rozhodování o udělení víza, stanovením aktuálních pracovních a podnikatelských potřeb české ekonomiky pro dovoz pracovní síly ze zahraničí nebo vymezením okruhu prací, které agentury práce nebudou smět cizincům

zprostředkovávat. To vše s obecným cílem nadále nezvyšovat počet cizinců, kteří se v České republice mohou dostat do nepříznivé situace. Nerad bych, aby důsledkem projektu ministerstva vnitra byl „stop-stav“ přijímání zahraničních pracovníků. Bohužel však již dnes, před schválením tohoto projektu vládou ČR, máme poznatky o tom, že zastupitelské úřady a policie již nyní vykazují zpřísnění povolování a prodlužování pobytů, a to i za účelem sloučení rodiny.

Situace krize však přináší také unikátní příležitost zamyslet se nad celým systémem přijímání imigrantů a v plné nahotě odhaluje jeho nedostatky. Pozoruhodný je především „konstruktivní“ postoj některých zastupitelských úřadů ČR v zahraničí. Proslavený Vietnam, ale i Ukrajina a Rusko, je zemí zaslíbenou pro zprostředkovatele práce a vstupních víz na území ČR. Laik se diví a odborník žasne, že zastupitelské úřady a cizinecká policie těmto praktikám nijak nečelí, právě naopak. Není právě nyní příležitost celý vstupní systém zprůhlednit, například tím, že cizinec bude muset žádost podat osobně, vysvětlit úředníkům svůj pracovní či podnikatelský plán, bude moci nahlížet do spisu jako v běžném správním řízení, přihlašovat se ke schůzce na ambasádě emailem či telefonem, na který by se skutečně dalo dovolat a který by nedal úředníkovi v Hanoji možnost přijmout hovor pouze z *určitých* telefonních čísel?

Příležitost k nápravě je možno spatřovat i v systému návratů cizinců zpět do země původu. V České republice, která usiluje o dobrovolný návrat cizinců, stále neexistuje možnost tzv. beztrestného výjezdu pro cizince bez platného víza. Různé země EU vydávají značné částky, aby motivovaly cizince k dobrovolnému návratu do země původu, u nás není možné beztrestně ani opustit Českou republiku, nemá-li cizinec platné vízum nebo cestovní doklad. Tzv. dobrovolný návrat je podle současného cizineckého zákona možný pouze pro takového cizince v nelegálním postavení, který už byl za tento přestupek potrestán. Navrhovaný nový návratový program MV počítá pouze se zahrnutím cizinců, kteří mají platná víza k pobytu nad 90 dnů. Tito cizinci přitom za svůj vstup do ČR zaplatili vysoké částky právě různým zprostředkovatelům, takže se budou jen velmi obtížně vzdávat svého draze zaplaceného pobytu v ČR. Spíše bude převažovat tendence krizi přečkat na území ČR a až v případě krajní situace, v době neplatnosti víza nebo vydání výjezdního příkazu, bude dána větší pravděpodobnost návratu cizince. Detence je velmi drahá a neefektivní. Beztrestný výjezd by také pomohl odhadovaným mnoha desítkám tisíc nelegálních cizinců, kteří již na území ČR pobývají, a bezpochyby by byl výhodný také pro českou společnost.

V této době je také vhodná příležitost zamyslet se nad projektem cirkulární migrace, protože nabídka dobrovolného návratu, ať již s uděleným správním vyhoštěním nebo bez něj, bude málo atraktivní, bude-li cizinec vědět, že už se do České republiky v budoucnosti nedostane, což je jeho současná velmi pravděpodobná perspektiva v případě návratu.

Krize také dává příležitost omezit vliv agentur práce. Je zajímavé, že běžný český občan se ve svém životě nesetká s Čechem, který by byl agenturním zaměstnancem. Na vykořisťování cizinců se však podílí neuvěřitelně vysoké množství agentur práce, jejichž činnost je odůvodněna údajnou poptávkou mezi českými zaměstnavateli po levné pracovní síle (díky níž pak řada českých občanů nenajde slušně placené zaměstnání). I v tomto systému však platí (respektive měla by platit) zásada rovnosti odměňování a není možné, aby cizinec pracoval neustále přesčas a měl na své výplatní pásce výrazně menší mzdu než český zaměstnanec vykonávající tutéž činnost v téže firmě. Kontrola agentur práce však téměř neexistuje. Přitom by pomohla třeba jen přesná evidence jejich činnosti, evidence veškerých dokumentů, které cizinec agentuře podepisuje. Především ale není dán jediný důvod, proč by měl být celý systém agenturního zaměstnávání takto rozsáhlý. Každý cizinec by při udělení pracovního víza měl mít kvalifikaci a přímý vztah se zaměstnavatelem, u kterého vykonává práci, a celý systém zapůjčování zaměstnanců jinému zaměstnavateli by mohl být v případě cizinců zakázán.

Obdobná úvaha se nabízí u tzv. víz podnikatelských. Cizinec, chce-li v ČR podnikat, by měl umět detailně představit a být schopen obhájit svůj podnikatelský záměr a cizinecká policie by měla dodržování tohoto účelu pobytu důsledně kontrolovat. Košatá družstva a nepřehledné společnosti s ručením omezením, které jsou plně „podnikatelů u pásů a na stavbách“, nejsou přece ničím jiným než výmyslem zprostředkovatelů, kteří si za něj nechají pořádně zaplatit (výraz „zprostředkovatel“ lze v tomto případě volně zaměnit za výraz klient, mafián či vedoucí agentury práce). S rozsáhlou prověrkou plnění účelu pobytu se mělo začít už dávno a není nejmenší důvod, aby i tito cizinci byli zapojeni do systému zelených karet, které by odpovídaly jejich účelu pobytu v České republice.

Krize je rovněž příležitostí pro zpřísnění postupu vůči zaměstnavatelům. Není přijatelné, aby například renomované stavební společnosti beztréstně zaměstnávaly cizince bez příslušného povolení. Mediálně vděčné akce typu „pobyt“¹ nebo vrtulníkový zásah v Sapě, které navíc téměř pokaždé někdo z policie několik dnů předem oznámí kontrolovaným cizincům, jsou drahé a zcela zbytečné. Důsledný postih zaměstnavatelů a agentur práce za nedodržování pracovně-právních předpisů měl nastoupit již dávno.

Současná situace je také příležitostí k vhodnému nastavení projektu zelených karet, který by se měl naopak otevřít a nikoli utlumit². Zneužívání systému a nynější potíže zahraničních *faktických* pracovníků, kteří jsou *formálně* v právním postavení podnikatelů, družstevníků a

---

¹ Pozn. redakce: Akce „pobyt“ probíhaly v září 2008 v různých oblastech ČR a zaměřovaly se na dodržování zákona o pobytu cizinců. Cizinecká policie kontrolovala především místa, kde se cizinci nejčastěji pohybují (nádraží, ubytovny, firmy).

agenturních pracovníků, by mohly být řešeny nejen návratem či sankčním opatřením vůči cizincům samotným, jejich zaměstnavatelům nebo agenturám práce, ale také nabídkou možnosti vstupu do projektu zelených karet. Na samotnou nabídku návratu zadlužení cizinci těžko kývnou, ale ochranná lhůta a rozšíření možnosti získání zelené karty z území ČR nebo zvýhodnění uchazečů o zelenou kartu ze zahraničí, kteří mají pracovní zkušenost z ČR nebo jsou v ČR integrování, by mohlo systému velmi pomoci. Možný by tak byl skutečně hluboký řez do celého systému podnikatelských víz a agenturního zaměstnávání. Je zřejmé, že návrat bude pro mnoho cizinců sice obtížně přijatelným, ale bohužel nevyhnutelným řešením. Je však třeba jej doplnit pečlivou informační kampaní, možností vyhledání práce v ochranné lhůtě a případným získáním zelené karty přímo na území, a pokud se to nepodaří, tak nadějí na snadnější získání zelené karty v budoucnosti. Především je však nutné vymýcení již výše v článku naznačených příčin problémů cizinců.

V dlouhodobé perspektivě krize opět potvrdila, že český zákon o pobytu cizinců je sice mimořádně rozsáhlý, ale značně nepřehledný a pro současnost nevhodný předpis, kterému cizinec jako adresát norem nemá vůbec šanci porozumět. Zákon je navíc neustále měněn a snaží se reagovat na každé možné obcházení tohoto zákona, takže výsledkem je nekonečná novelizace novel a vlastně nedefinovatelná migrační politika České republiky. Proto bych se přimlouval za urychlení prací na novém cizineckém kodexu s využitím zkušeností nevládních organizací.

Autor je ředitelem Organizace pro pomoc uprchlíkům.

---

² Pozn. redakce: Do projektu zelených karet nebyly zařazeny některé významné země původu migrantů, kteří přijíždějí do ČR, jako je Vietnam nebo Mongolsko.